

Мамчур Л. Формування комунікативної компетентності підростаючого покоління – основне завдання мовної освіти в Україні // Лінгводидактичні студії: збірник наукових праць. – Умань – ФОП Жовтий О.О. – 2016. – С. 82-86.

Мамчур Лідія Іванівна,

доктор педагогічних наук, професор,

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ –

ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Головне завдання сучасної освітньої політики в Україні – досягнення якості освіти відповідно потребам особистості і суспільства. Зростання соціальної ролі молодого людини, її активне творче самовиявлення зумовлюють необхідність формування комунікативно компетентної мовної особистості, здатної вміло користуватися засобами української мови в різних життєвих ситуаціях, готової зберігати і примножувати цінності та ідеали українського народу.

З-поміж суб'єктивних і об'єктивних інформаційних чинників впливу на людину, особливо на підростаюче покоління, способів і засобів формування національно-мовної особистості особлива роль традиційно належить загальноосвітній школі та насамперед учителеві початкових класів та вчителю-словеснику, котрі організовують мовленнєво-комунікативне спілкування у педагогічному дискурсі.

У сучасній шкільній мовній освіті змінюються акценти із засвоєння знань з теорії мови і спрямовуються на практичне вміння їх використовувати. Основна мета навчання української мови розглядається нині в площині формування комунікативної компетентності учня, його здатності до активної життєвої і мовленнєвої діяльності. Це не значить, що роль мовних (теоретичних) знань якимось чином зменшуються – вони із основної і єдиної

цілі мовної освіти стають важливим компонентом, але головне їх призначення – бути засобом для спілкування, мовленнєвої взаємодії, вираженості особистості в соціумі. Для цього, безперечно, необхідні умови для розвитку національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, формування комунікативної компетентності тих, хто вивчає мову.

Так, провідною ідеєю державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття) є створення системи неперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, формування інтелектуального та культурного потенціалу особистості як найвищої цінності нації. Посилення компетентнісного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, функційно-стилістичного підходів у навчанні і вихованні молоді є одним із стратегічних спрямувань у розвитку сучасного шкільного курсу української мови.

Чинна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Рідна (українська) мова» визначає, що «основна мета навчання рідної мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості», яка володіє вміннями і навичками в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності [5, с. 3]».

Проблемі формування національно-мовної особистості, спілкування як процесу у зв'язку з мовленням і мисленням, розвитку мовних, мовленнєвих і комунікативних умінь дітей дошкільного віку, учнів, студентів присвятили свої праці лінгвісти (Ф. Бацевич, І. Білодід, Л. Булаховський, Ф. Буслаєв, В. Виноградов, І. Вихованець, С. Єрмоленко, Ю. Караулов, Г. Колшанський, В. Красних, В. Маслова, Л. Мацько, І. Огієнко, О. Потєбня, В. Русанівський, Л. Щєрба), педагоги (О. Савченко, О. Сухомлинська, А. Хуторський), психологи і психолінгвісти (Б. Баєв, Л. Виготський, П. Гальперін, І. Зимня, М. Жинкін, О. Леонтєв, О. Лурія, І. Синиця), лінгводидакти (О. Біляєв, А. Богуш, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Горошкіна, С. Караман,

І. Кучеренко, Т. Ладиженська, Л. Мамчур, В. Мельничайко, М. Пентилюк, В. Сухомлинський, Г. Шелехова) та ін.

Учені-лінгводидакти в останні десятиліття обґрунтовано виділяються поняття «мовна особистість», «національно-мовна особистість», що акцентує увагу на володінні носієм мови національно маркованими мовними одиницями, прецедентними феноменами як презентантами особистості в різних обставинах і ситуаціях мовленнєвої комунікації. З національно-мовною особистістю пов'язують таку ознаку, як «мовна стійкість» (традиційність, усталеність, патріотизм, збереження мовних традицій і унеможливлення відхилень від них. Джерелами, що живлять мовну стійкість особистості, називають національну традицію, національну свідомість та солідарність, національну культуру, національний мир і співробітництво з іншими народами [5, с. 22]. С. Єрмоленко пов'язує мовну стійкість з українознавчим світоглядом особистості, усвідомленням нею ролі української мови як культурного надбання нації і засобу формування національно-мовної картини світу [2]

Термін «мовна особистість» увійшов у вжиток наприкінці ХХ – початку ХХІ століть і впроваджений у життя необхідністю формувати сучасну людину, яка буде успішною в комунікації, вмітиме спілкуватися, творчо мислити й діяти. На сучасному етапі дефініція «мовна особистість» розробляється й трактується вченими широко і по-різному.

Національно-мовна особистість – це носій рідної мови, який не лише володіє сумою лінгвістичних знань (знає мовні поняття і відповідні правила чи репродукує мовленнєву діяльність), а саме той, у кого виробились, сформувалися навички активної роботи зі словом, той, хто вміє активно спілкуватися, досягати поставлених комунікативних цілей і намірів. Водночас, мовна особистість – це мовець який розширює функції мови, творить українськомовне середовище в усіх сферах суспільного життя, відроджує культуру, звичаї й традиції народу, подає зразки висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою.

Слід зазначити, що мовна особистість формується неперервно у конкретному соціумі, існує в просторі конкретної культури, що відображається насамперед у мові, у формах суспільної національної свідомості і предметах національної культури. І.Кучеренко трактує концепт *«мовна особистість»* як особистість, котра виявляє високий рівень комунікативної компетентності, володіє арсеналом лінгвістичних одиниць і вміло їх реалізовує; вдало, правильно й доречно здійснює продуктивну й репродуктивну мовленнєву діяльність; має ефективний соціальний та індивідуальний комунікативний вияв у процесі спілкування; осмислено розвиває власний мовний дар; має почуття мовної самосвідомості [4, с. 38].

Сучасна освіта в Україні спирається на загальноєвропейські освітні стандарти, на основі яких було визначено в межах рекомендацій Європейського парламенту і Європейської Ради ключові компетентності: спілкування рідною мовою, спілкування іноземними мовами, математичну компетентність, ІКТ-компетентність, навчання вчитися, соціальну і громадянську, підприємницьку, культурну компетентності [3]. У сучасному інформаційному і високорозвиненому світі умовою досягнення успіху певними особистостями, соціалізацією їх у суспільстві є рівень розвитку їхніх життєвоважливих компетентностей. Поняття компетентності досить широке, загальне, родове, недостатньо вивчене і систематизоване, оскільки охоплює різні наукові системи. Тому серед сучасних учених є різні трактування складників життєво важливих компетентностей особистості, але дидакти, психолінгвісти, лінгводидакти стверджують пріоритетну роль комунікативної компетентності, що є засобом спілкування українською (рідною) мовою й за її допомогою опанування іншими компетентностями.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти вбачають головну ціль навчання – розвиток комунікативної компетенції, що має такі компоненти – лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний і прагматичний [3]. Відповідно до Проекту Державного стандарту базової і повної середньої освіти [1] основною метою навчального процесу є

формування мовної особистості учня, його комунікативної компетентності, що базується на знаннях, уміннях пізнавального і творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях тощо. Змістовими лініями мовного компонента є мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна, що є основоположними для формування комунікативної компетентності школярів.

Державні документи спрямовують мовний освітній процес на формування комунікативної компетентності, що є найвищим рівнем у досягненні національно-мовної особистості. Комунікативно компетентна людина завжди шанується іншими громадянами, має вплив у суспільстві, швидше досягає поставлених цілей. Досягти високого рівня комунікативної компетентності – це особливе завдання сучасної мовної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Проект // Дивослово. – 2011. – № 7. – С. 20–27.

2. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд : монографія / С.Я. Єрмоленко. – К. : НДІ, 2007. – 444 с.

3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

4. Кучеренко І. Стандартизація змісту освіти в аспекті розвитку мовної особистості (філософсько-методологічний аспект) / І.Кучеренко // Українська мова і література в школі. – 2016. – №1. – С. 34–39.

5. Мова і мовознавство в духовному житті суспільства: монографія [Електронний ресурс] / С. Єрмоленко та ін. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2007. – 352 с.

6. Програма для загальноосвітніх навчених закладів : Рідна (українська) мова для шкіл з українською мовою навчання. 5 – 12 класи / [Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф]. – К. : Перун, 2005. – 176 с.

